

Özdemirci, Fahrettin. “Devlet Arşivleri Kanun Tasarısı Hakkında Görüşler” DAGM’nün 31.03.2003 tarihli yazısı ve ekinde yer alan Tasarı üzerine yazmış olduğum görüşlerim 14.04.2003 tarihli yazıyla DAGM’ne iletilmiştir.

DEVLET ARŞİVLERİ YASA TASARISI HAKKINDA GÖRÜŞLER

Gerekçe Üzerine Görüşler

Öncelikle gerekçe üzerinde durmakta yarar vardır. Çünkü bir yasaı gerekli kılan nedenleri açık bir şekilde ortaya koymadan hazırlanacak yasa tasarısı yeterince destek bulamayacaktır. Yasa tasarısında yer alacak gerekçe, yasanın çıkarılmasına kadar geçireceği her evrede ilgilileri ikna edecek nitelikte olmalıdır.

Bu bağlamda, DPT tarafından hazırlanan kalkınma planlarında yer alan “arşivlere ilişkin tedbirlere” de atıfta bulunulması yararlı olacaktır. Arşiv çalışmalarının e-Devlet, e-Türkiye çalışmaları ile bağlantıları vurgulanarak, söz konusu çalışmalardaki yeri ve önemine değinilmelidir.

Yine yabancı ülkelerdeki “Arşiv Yasaları” hakkında bilgiler verilerek ilgili ülkelerde yasaya dayanan nasıl bir kurumsal yapılanma sağladıkları, arşiv çalışmalarında ve hizmetlerinde ne gibi gelişmelere öncülük ettikleri belirtilmelidir.

Gerekçede Cumhuriyet dönemi arşiv belgeleri ile ilgili sorunlar daha dikkat çekici bir şekilde dile getirilerek, arşiv çalışmalarının kurumsal, örgütsel ve yönetsel boyutu ön plana çıkarılmalıdır.

Görüş için gönderilen söz konusu tasarının köklü bir “**Milli Arşiv Yasası**” çıkarılmasının yerine, yürürlükte olan 3473 sayılı Kanun gözden geçirilerek yeni bir adla çıkarılmasından ibaret bir çalışma olduğu görülmektedir. Bu yaklaşım, Ülkemizdeki ne **Osmanlı** ne de **Cumhuriyet** dönemi arşiv sorunlarına bir çözüm getirebilir. Böyle bir yasa, birkaç arşiv işlemi yasaya dayandırmaktan öteye geçemeyecektir. Bu yaklaşımla bugünkü durumun pek de ötesine gidilemeyeceği de açıktır.

Ülkemizin arşiv işlemlerini ve hizmetlerini, günü birlik ve kişisel uygulamalardan kurtararak, belge yönetimi ile arşivcilik ilke ve yöntemlerinin esas alındığı bir yaklaşımı getirecek bir “**Milli Arşiv Yasası**”na ve bu yasaya dayandırılan kurumsal bir yapılanmaya ihtiyaç vardır.

Bu hususlar dikkate alınarak bir gerekçenin hazırlanması gerekmektedir.

Devlet Arşivleri Kanun Tasarısı Metni Üzerine Görüşler

Yukarıda da belirtildiği üzere, yasanın adı kesinlikle “**Milli Arşiv Yasası**” olmalıdır. Arşiv işlem ve hizmetlerine milli bir kimlik kazandırılmadığı sürece, bu sorunun çözümü için yeterli destek bulunamayacaktır. Her ülkenin bir **Milli Kütüphanesi** yanında bir de **Milli Arşivi** vardır. Kimi ülkelerde adı farklı olabilir. Ama ülkelerin büyük çoğunluğu “**Milli**” ifadesini kullanmaktadır. Milli ifadesi kurumsallaşma açısından son derece önem taşımaktadır ve kuruma özel bir statü sağlayacaktır.

Tasarıda geçen; “Arşiv malzemesi” yerine “**Arşiv Belgesi**”, “Arşivlik malzeme” yerine “**Belgeler**”, “Kurum Arşivi” yerine “**Belge Yönetim Birimi (ya da Merkezi)**” kullanılmalıdır. Belge yönetim birimlerinin kurum içinde hangi düzeyde kurulması gerektiği açıkça belirtilmelidir. Milli Arşiv ile bağı ve ilişkisi tanımlanmalıdır.

“**Belge Yönetimi**” tanımı bu doğrultuda verilmelidir. Tasarıda verilen tanım belge yönetimini ifade etmekten uzaktır.

“**Saklama planları**” tanımlanmalıdır. Milli arşive belge akışında son derece önemli bir yere sahip olan ve arşivciliğin en önemli aşamalarından birisini oluşturan “**ayıklama-imha ve transfer**” işlemlerinin zamanında ve sağlıklı bir biçimde yapılabilmesi, kurum ve kuruluşlarda “**saklama planları**”nın varlığını zorunlu kılmaktadır. Bu hususun yasayla ortaya konması kaçınılmazdır.

Madde 6’daki “Kurum Arşivleri” kurulması konusundaki yükümlülük ,“**Belge Yönetim Birimleri (Merkezleri)**”nin kurulması şeklinde değiştirilmeli, kurum içindeki statüsü belirtilmeli ve 3046 sayılı yasaya atıfta bulunularak kurum ve kuruluşlarda, kurulması zorunlu olan birimler içerisinde yer almalıdır. Böylece örgütsel açıdan “**Belge Yönetim Birimleri (Merkezleri)**”nin kurumsallaşması sağlanmalıdır. Ayrıca bu birimlerde “**Belge Yöneticisi** (yada Arşivci) istihdamını sağlayacak hükümlere yer verilmelidir.

Madde 8. “... belge yönetimi ve dosya sistemlerini kurmakla yükümlüdürler.” ifadesi uygun değildir. Belge yönetimi, dosyalama sistemlerini de içeren, belgelerin üretiminden Milli Arşiv’e transferine kadar tüm işlemleri kapsayan bir disiplin ve uygulama sürecinin adıdır. Bu konuda Milli Arşiv’in hazırlayacağı standartlara uymak zorunluluğu getirilmeli ve standartları Milli Arşivin hazırlayacağı belirtilmelidir. Böylece uygulanacak dosyalama sistemleri de standartlara bağlanmış olacaktır.

** “**Belge Yönetim Birimleri**” yaklaşımı esas alındığı takdirde tasarıda kendini açıkça gösteren kurumlardaki arşiv çalışmalarına yönelik yapılanmadaki çelişkiler de ortadan kaldırılacaktır. Tasarı bu haliyle kurum arşivi ve belge yönetimi kavramları arasında çelişkiler taşımaktadır. Bu çelişkinin, tasarıda belge yönetimine ilişkin verilen eksik tanımdan ve geleneksel arşiv yaklaşımından bir türlü kurtulamamaktan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Madde 18. “..... belgelerin bir kopyasının CD, disket veya benzeri kayıt ortamlarına aktarılacak suretiyle muhafaza edilir” den ne kastedildiği açık değildir. Elektronik ortamlarla ilgili olarak Milli Arşiv’in hazırlayacağı standartlara uyulması zorunluluğu getirilmeli ve bu konuda Milli Arşiv’in standartlar hazırlayacağı belirtilmelidir. Aksi takdirde elektronik ortamlarda çoktan oluşmaya başlamış olan belgelerin akıbeti meçhul gözükmektedir.

Madde 20. Cezaların bir süre sonra önemini kaybetmesi nedeniyle, cezaların bir katsayıya bağlanması yararlı olacaktır. Ceza konusunda kurum arşiv çalışmalarının sağlıklı yürütülebilmesi için, kurum yöneticilerine yönelik yaptırımlara da yer verilmesi yararlı olacaktır.

Tasarının bu haliyle yasallaşması Ülkemiz arşivciliği için bir anlam ifade etmeyecektir. Tasarının yeniden ele alınması gerekmektedir. Tasarının yeniden ele alınması sırasında tasarıya ilişkin yukarıda değinilen hususlar yanında, aşağıda belirtilen hususların da dikkate alınması Ülkemiz arşiv çalışma ve hizmetlerinin sağlıklı bir biçimde yürütmesini olumlu yönde etkileyecek ve arşivciliğimizin kurumsal bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır. Daha doğrusu tasarıya bir “**Milli Arşiv Yasası**” hüviyeti kazandırabilmek için burada belirtilen hususların mutlaka tasarıda yer alması gereklidir.

1. Yasada tanımlanması gerekenler;
  - a. “Arşiv”
  - b. “Milli Arşiv (Devlet Arşivi)”
  - c. “Milli Arşiv Danışma Kurulu (Konseyi)”

- d. “Belge Yönetimi”
  - e. “Belge Yönetim Birimi (Merkezi)”
  - f. “Milli Arşiv Yöneticisi”
  - g. “Arşiv Belgesi”
  - h. “Belge” ve “Güncel Belge” vb.
2. “Milli Arşiv”in kurulması maddesi
  3. “Milli Arşiv”in örgütsel yapısı
  4. “Milli Arşiv”in görev ve fonksiyonları
  5. “Milli arşiv Yöneticisi”nin nitelikleri ve görevleri
  6. “Milli Arşiv Personeli” ile ilgili bir madde ve tanımlama (hem Milli Arşivde, hem de kurumların Belge Yönetim Birimleri (Merkezleri)’nde görev yapacak personele ilişkin nitelik ve nicelik ölçütlerinin bir yönetmelikle düzenleneceği hükmünü de içermelidir).
  7. Kurum arşivlerinin Milli Arşiv’e transfer ettiği belgelere doğrudan erişim hakkı (böyle bir maddenin bulunması, belgelerini devrettiklerinde ne olacağı ve gerektiğinde ne yapacakları konusunda endişe taşıyan kurum yöneticilerin rahatlatacaktır. Bugün belge devretmemede en önemli etken olarak görülmektedir)
  8. Kurumların belgelerini bulunduracakları yerlerle ilgili standartlar konulması
  9. Kişisel (özel) belgelerin gizliliği ilkesi
  10. Milli Arşiv’e gerek belge yönetimi gerekse arşiv yönetimine ilişkin her türlü düzenleme (yönetmelik çıkarma vb.) ve standart koyma yetkisinin verilmesi.
  11. “Milli Arşiv Danışma Kurulu (Konseyi)” kurulması ve nasıl oluşacağıının belirtilmesi
  12. Milli Arşiv’e her yıl yıllık rapor yayınlama yükümlülüğü getirilmesi ve kurumlara duyurması (Belge Yönetim Birimleri (Merkezleri)’nin çalışmalarının bir arada değerlendirildiği ve duyurulduğu bir yayın olarak, kurumlar arasında rekabeti sağlayacaktır. Kurumların, Belge Yönetim Birimleri (Merkezleri)’ni geliştirme, gereken titizliği gösterme vb. açısından önemli rol oynayacak, kurumları harekete geçirecektir).
  13. Kurumlarda belge yönetim birimlerinin kurulmasını sağlayacak hükümlerle birlikte kurumlarda “**Belge Yöneticisi** (ya da arşivci) istihdamını zorunlu kılacak hüküm bulunması ve Milli Arşivde bu konuda denetleme, eğitime yetkisi verilmesi.
  14. Milli Arşiv’in mali kaynakları konusunun belirtilmesi.

14.04.2003

Yrd.Doç.Dr. Fahrettin Özdemirci
A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü